

UNELE ASPECTE ALE ÎNVĂȚĂMÂNTULUI ROMÂNESC ÎN PENINSULA BALCANICĂ (1864-1946)

David Blidariu, Păun Ion Otiman, Diana Otiman-Blidariu

Cuvinte-cheie: documente oficiale, școli românești, statul român, limba maternă, Grecia

O responsabilitate de cea mai deosebită importanță a oricărui stat o reprezintă asigurarea accesului neîngrădit și nelimitat al cetățenilor săi, indiferent de locul unde se află, la învățare în limba maternă. Statul român, prin grija Ministerului Instrucțiunilor Publice (Ministerului Instrucțiunii Publice și al Cultelor, Ministerul Instrucțiunii Publice al Cultelor și al Artelor, Ministerului Educației Naționale, Ministerului Culturii Naționale și Cultelor sau Ministerului Învățământului, indiferent de titulatura sa), s-a preocupat în permanență, de la constituirea României ca stat modern și până în anul 1948, de asigurarea accesului la învățatură în limba română a copiilor de români, atât cei aflați între hotarele naționale, cât și cei din afara țării. O atenție cu totul specială a acordat statul român, în perioada antebelică și interbelică, învățământului în limba română pentru milioanele de români risipiți în Peninsula Balcanică, cu accent deosebit pentru școlile din Grecia, Serbia, Bulgaria și Albania.

Legile educației naționale, și în mod deosebit Legea lui Spiru Haret, conțin prevederi exprese cu privire la organizarea învățământului în limba română și a practicării religiei ortodoxe în școlile și bisericile românești din statele unde se află etnici români, cu respectarea legislațiilor țărilor respective.

În schimbul de note din 13 iulie 1913 între Președintele Consiliului de Miniștri al României, Titu Maiorescu, și Președintele Consiliului de Miniștri al Guvernului Regal Elen, E. K. Veniselos, se convine ca „*Grecia să acorde autonomie școlilor și bisericilor de Koutzo-Valahi care se află pe teritoriul grec, să permită organizarea unui episcopat, cu capacitatea guvernului român de subvenționare sub supravegherea guvernului grec.*”

Interesul deosebit al Regatului României pentru școlile românești din Balcani, încă înaintea Tratatului de Pace de la București din 1913, poate fi remarcat prin efortul pe care l-a făcut statul român în acea perioadă (1864-1913) pentru organizarea, funcționarea și finanțarea celor 92 de școli primare, 6 școli secundare în Peninsula Balcanică, din care 45 școli în Grecia.

Evoluția învățământului românesc în școlile din Peninsula Balcanică, timp de aproape un secol, în perioada 1864-1946, este prezentată cu multă acuratețe, din cunoaștere directă, de către profesorul bănățean David Blidariu, fost director al Gimnaziului din Ianina, al Liceului din Salonic și inspector general al Școlilor Românești din Peninsula Balcanică, în perioada 1930-1946.

Profesorul David Blidariu, născut în valea Almăjului, la Bozovici, în anul 1905, absolvent al Liceului „Traian Doda” din Caransebeș și al Facultății de Litere și Filozofie a Universității din București, în anul 1927 (ambele diplome, de bacalaureat și de licență, obținute cu magna cum laude), studentul preferat al profesorului Mihail Dragomirescu,

după un scurt stagiul la Biblioteca Academiei Române, aflată sub direcția academicianului Ioan Bianu și la Liceul din Giurgiu, după promovarea examenului de capacitate cu prima clasare pe țară, în anul 1930, împreună cu soția sa, profesoara Rhea-Silvia Blidariu, și cu încă câțiva profesori bănățeni, pleacă în Grecia, pentru a preda limba română, latina, istoria, cultura și civilizația românească copiilor de români din Macedonia.

Profesorul D. Blidariu își începe activitatea de profesor de limba română, în Epir, la Gimnaziul din Ianina, în anul 1930. După numai un an, în 1931, este numit de Ministerul Educației Naționale, director al Gimnaziului din Ianina, funcție pe care o deține până în anul 1940, când, pentru rezultatele de excepție obținute la Ianina, este transferat director al Liceului Comercial Român din Salonic.

Dotat cu un talent remarcabil, cu o memorie extraordinară, dar și cu aptitudini manageriale deosebite, în perioada cât a condus Gimnaziul din Ianina, a construit o școală nouă, modernă, pentru acea vreme, cu o arhitectură deosebită, internat pentru elevi etc.

Aflându-ne în posesia unei părți a arhivei profesorului Blidariu, atât cât a mai rămas în urma rugului comunist al anilor '50, am considerat că este importantă cunoașterea de către generațiile actuale a interesului conducătorilor statului român de până în anul 1946 cu privire la învățământul în limba română, în școli românești, pentru etnicii români aflați în afara granițelor țării. Iar această afirmație devine cu atât mai actuală acum dacă avem în vedere modul în care autoritățile române au tratat și tratează dreptul românilor de peste granițele țării de a învăța în limba lor maternă și obligația acestora de a le respecta acest drept sacru.

Cele două legi ale învățământului (Legea 84/1995) dar mai ales cea a educației naționale (Legea 1/2011) sunt extrem de „sărace” în ceea ce privește legiferarea obligației statului român de a susține, din toate punctele de vedere, învățământul românesc, școlile române din spațiile extranaționale locuite de populații compacte de români.

Legea 84/1995, în art. 10, al(6) prevede”*Ministerul Educației Naționale, în colaborare cu Ministerul Afacerilor Externe, are obligația să sprijine învățământul în limba maternă în țările în care trăiesc români, cu respectarea legislației statului respectiv*”, iar Legea educației naționale nr. 1/2011 stipulează, mai lapidar decât precedenta, în art. 11 al(1): „*Guvernul sprijină învățământul în limba română în țările în care trăiesc români, cu respectarea prevederilor legale*”.

Cum sprijină, în ce mod, cu ce mijloace? nu se precizează în lege. Așteptăm reglementări mai clare și mai sigure.

*

*

*

Considerăm că se cuvine să facem o scurtă prezentare a autorului celor două studii – rapoarte cu privire la școlile românești din Balcani.

Elevul eminent al Liceului „Traian Doda” din Caransebeș (1912-1920) și studentul strălucit al Facultății de Litere și Filozofie a Universității București, manifestă un talent poetic deosebit încă de timpuriu. Debutează în revista „*Buciumul*” pe care o editează împreună cu Petru Comărnescu, revistă care, din păcate, subcombează timpuriu din absența

mijloacelor financiare de susținere. În anul 1925 îi apare, la Cartea Românească sub girul lui Alexandru Brătescu-Voinești, poemul „*Fiul lui Lucifer*”.

Paul Anghel, în prefața la volumul de versuri „*Miraj*”, apărut la Editura Litera (1977), scrie despre poet „*D. Blidariu, student fervent al seminarului de poezie al profesorului Mihail Dragomirescu, își va adânci cultura poetică, sub îndrumarea magistrului care încerca să descifreze, cu mijloace științifice, condiția capodoperei. Ce va fi oferit tineretului această cercetare e greu de spus, cert este că îndrăgostiții Muzei întorc spetele definițiilor, căutând poezie în altă parte. D. Blidariu refuză, în consecință, postul de asistent la catedra pontifului, preferând retragerea printre cărți, la Biblioteca Academiei, în umbra lui Ion Bianu, unde continuă să studieze și să scrie. Între timp colaborează cu versuri la revista „*Banatul*” a lui Aron Cotruș, apoi tace, adică scrie dar nu publică, o podoare greu de înțeles făcându-l să nu ceară oficial mâna Muzei, pe care o cultiva în taină. O cultivă în chip fericit și într-alt mod, strămutându-se pentru câțiva ani cu profesiunea de dascăl în Elada, Țara Muzelor. Își va consolida în această etapă studiile de poetică, direct la sursă, iar în vacanțe va cutreiera pământul sacru, îmbătându-se de misterele orfice, cucerind orizonturile unei vaste culturi, asediind cu pasul Olimpul. Aici pe un versant, va întâlni un alt român îndrăgostit de Elada, poetul Adrian Maniu, de care îl va lega o prietenie statornică. Apoi se va întoarce acasă, la Bozoviciul natal, în aura senectuții, încărcat de amintiri, păstrându-și intactă condiția genuină de logodnic al Muzei” și despre care, cu dragoste și considerație, scrie:*

*„Iubind cu trup aprins și vrajă-n suflet,
Cu noi fiori în fiece răsuflet
La Bozovici, am strâns în hățuri timpul ...*

*O, am iubit, așa de fără seamăn,
Că-n Bozovici mă simt cu zeii geamăn
Și n-aș putea să-l schimb nici cu Olimpul!...”*
(„*Bozovici*”, în vol. „*Miraj*”, Edit. Litera, 1977, p.41)

Multe am avea de scris încă despre cel care ne-a fost admirabilul profesor de limba română, David Blidariu, dar având în vedere faptul că, pe lângă calitatea noastră de foști elevi, o avem și pe aceea de fică și ginere ai poetului, ne vom rezuma numai la încă o trăsătură, de dată aceasta a românului David Blidariu, aflat departe de țară în momentul declanșării celui de al doilea Război Mondial.

Iată ce scrie David Blidariu Consului General al Românie la Salonic, în data de 18 decembrie 1939:

*„Domnule Consul General,
Am onoarea a vă aduce la cunoștință cele de mai jos:
Până în prezent, cu toate demersurile făcute de mine, nu am primit cuvenitul Ordin de chemare pentru mobilizare, de format nou.*

Astfel:

1. În urma Ordinelor Direcțiunii Mobilizării din Ministerul Educației Naționale Nrele: I.020 și I.160/939, primite la școala ce conduc, în ziua de 3 mai a.c. și înregistrate sub nrele: 303 și 304/938-939, am făcut cuvenitele comunicări Cercului de Recrutare

Caraș și Comandamentului Diviziei a 18-a din Sibiu, potrivit recipiselor poștale nrele:618 și 619, din 4 mai a.c., despre care aveți cunoștință.

2. Direcția Mobilizării din Ministerul Educației Naționale m-a autorizat a-mi continua funcțiunea de Director-profesor al Gimnaziului Român din Ianina cu Ordinul Nrul 5.780 din 12 octombrie 1939, despre care deasemni aveți cunoștință.

3. În ziua de 16 noiembrie a.c., în urma comunicatului nrul 13 al Marelui Stat Major, citit de mine în ziarul România, din 10 noiembrie 1939, m-am prezentat la Oficiul ce cu onoare conduceți, cu respectivele acte, primind adeverința de prezentare nrul 532, din 16 noiembrie 1939.

Cu toate acestea, nu am primit, până acum, nicio comunicare cu privire la situația mea militară și nici cuvenitul Ordin nou de mobilizare, după cum am arătat mai sus.

Vă mai aduc la cunoștință că am gradul de sergent t.r., născut în anul 1905, comuna Bozovici, matricolul 2.533/927, C.R. de origină Caraș, contingentul 1931, aparținând Plutonului Trupeii Diviziei a 18-a din Sibiu, potrivit Ordinului de chemare nrul 31.097, din 10-II-933 și fiind vărsat, în urmă, după unele informații ce dețin, la Divizia 27 Infanterie din Focșani, fapte despre care am mai avut prilejul de a vă informa.

Aflându-mă peste hotarele Țării, trimis de Stat în funcțiune oficială, în care calitate Dvs. aveți puțința de a vă convinge nemijlocit de felul în care îmi fac datoria, pe de altă parte, nevoind a mă sustrage obligațiunilor mele militare, Vă rog respectuos, Domnule Consul General, să binevoiți a interveni și Dvs. pe lângă Comandamentul Cercului de Recrutare Caraș, al diviziei a 18-a din Sibiu și al Diviziei 27 Infanterie din Focșani să mi se trimită prin intermediul Oficiului Dvs. Noul Ordin de mobilizare.

În demersurile Dvs., Vă rog, să binevoiți a cuprinde datele susarătate, alăturând, totodată, câte o copie după ordinul direcției Mobilizării din Ministerul Educației Naționale Nrul 5.780 din 12 octombrie 1939, pe care vi-l prezint în original.

În același timp, Vă mai rog călduros să binevoiți a-mi elibera și o dovadă despre prezenta mea intervenție.

Odată cu cele mai vii mulțumiri, primiți, Vă rog, Domnule Consul General, încredințarea simțămintelor mele de profund devotament. ”

*Director,
D. Blidariu*

*Domniei-Sale
Domnului Vasile Știrbu
Consul General al României
la Ianina - Grecia*

**1. RAPORT CĂTRE MINISTERUL CULTURII NAȚIONALE ȘI AL
CULTELOR PRIVIND ADMINISTRAȚIA ȘCOLILOR ROMÂNE DIN
GRECIA**

DOMNULE MINISTRU,

Cu privire la problema școlilor românești din Grecia, am onoare a supune aprecierii Domniei-Voastre cele ce urmează:

1. Învățământul românesc din Peninsula Balcanică începe cu anul 1864, pe cheltuielile Statului Român.

Până în pragul războiului balcanic din 1912, în timpul stăpânirii turcești, acest învățământ s-a dezvoltat treptat, cu permisiunea autorităților otomane, deși întâmpina opoziția naționalităților majoritare creștine conlocuitoare, ce luptau să-și cimenteze aspirațiile naționale, prin biserică și școală, străduindu-se să atragă la cauza lor elementul românesc conviețuitor și să-l asimileze.

La această epocă, aveam în Peninsula Balcanică 92 de școli primare și 6 școli secundare (anexa 1), respectiv, în cuprinsul Greciei de astăzi, 43 de școli primare și 2 școli secundare.

2. Cu ocazia încheierii tratatului de pace de la București, din 1913, printr-un schimb de note între Titu Maiorescu, Președintele Consiliului de Miniștri al României și E. Venizelos, Președintele Guvernului Elen, s-a căzut de acord ca Grecia să dea autonomie școlilor și bisericilor românești aflate în viitoarele posesiuni grecești și să permită crearea unui episcopat, cu facultatea pentru Guvernul Român de-a subvenționa aceste instituțiuni culturale, prezente și viitoare, sub supravegherea Guvernului Elen. (anexa 2)

Nu s-a făcut niciun alt act oficial în această privință, probabil întemeindu-ne pe legăturile de amicitie dintre România și Grecia, ceea ce socotim că a fost o regretabilă eroare din partea noastră, îndeosebi că aceste legături de prietenie nu au împiedicat guvernul Grec de a legaliza, în trecut, situația bisericilor și școlilor elene din România, prin protocolul anexat la Convenția comercială dintre România și Grecia, încheiat la 19 decembrie 1900 (stil vechi. Anexa 4).

3. Prin tratatul de la Sèvres, din august 1920, s-a stipulat ca, pe teritoriile dobândite de Grecia, după 1 ianuarie 1913, să se asigure minorităților etnice conlocuitoare libera dezvoltare religioasă și școlară, în limba lor națională, Grecia convenind a acorda comunităților de Valahi din Pind, sub controlul Statului Elen, autonomia locală, în ceea ce privește chestiunile religioase, de binefaceri sau școlare. (Anexa 3).

4. Învățământul românesc din Grecia a continuat să dăinuiască și după războiul mondial, însă numai într-o parte din localitățile în care exista pe timpul dominației turcești, fără ca Statul Român să fi intervenit, până în anul 1931, pe lângă Guvernele respective Elene de a recunoaște, printr-un act oficial, existența acestor școli și de a le legaliza funcționarea.

5. În anul 1930, punându-se chestiunea încheierii unei noi convenții de comerț și navigație între România și Grecia, Legațiunea Elenă, cu adresa nr. 1034, din 13 iunie 1930, prezintă un proiect de protocol, pentru recunoașterea personalității juridice, în continuare a școlilor și bisericilor grecești din România, asupra căruia s-a cerut avizul Consiliului Juridic.

Acest for, în ședința din 8 iulie 1930, cu avizul nr. 135, opiniază că această

chestiune ar trebui tratată bilateral avându-se în vedere interesele școalelor românești din Grecia (anexa 5).

6. Cu toate acestea, cu ocazia perfectării acordului de comerț și navigație, la 11 august 1931 și a protocolului final (anexa 6), prin care se recunoaște, în continuare, personalitatea juridică a bisericilor și școlilor grecești din România, nici măcar nu se amintește despre școlile noastre din Grecia.

Apare ca sigur că Guvernul Român s-a mulțumit cu declarația fostului Președinte al Consiliului Grec, E. Venizelos, făcută Ministrului nostru la Atena, Langa-Rășcanu și comunicată de Ministerul de Externe, Direcțiunea Politică Orientală, cu adresa nr. 28.399, din 14 mai 1931, Ministerului Instrucțiunii Publice, unde a fost înregistrată sub nr. 64.975 (anexa 7).

Anume, Premierul E. Venizelos, a declarat verbal Ministrului Langa-Rășcanu, următoarele:

„Școalele române din Grecia să nu aibă nicio teamă. Nimeni nu se va atinge de ele, dovadă că în noua lege privitoare la școalele primare străine, acele românești nu au fost cuprinse. Nu avem decât a ne lăuda de minoritatea română din Elada. E minoritatea cea mai pașnică, mai muncitoare și mai credincioasă.”

Este de mirare cum a putut Guvernul Român să trateze problema școlilor românești din Grecia cu atâta ușurință, sprijinindu-le existența pe asigurările verbale ale unei persoane fizice, fie chiar și președintele consiliului, câtă vreme Guvernul Elen își legalizase ființa școlilor sale din România prin angajamente oficiale scrise.

Chiar dacă până în anul 1931 nu s-a făcut nimic în această privință, s-ar fi convenit ca măcar atunci, cu ocazia încheierii protocolului amintit, să se fi legalizat și existența școlilor noastre din Grecia, în baza principiului firesc al reciprocității.

7. Astfel, din vina și lipsa noastră de prevedere, școlile românești din Grecia au rămas, până astăzi, fără un temei juridic, iar Statul Elen nu le-a recunoscut niciodată existența printr-un act oficial, continuând a funcționa grație îngăduinței tacite din partea autorităților elene.

Prin aceasta, existența școlilor împrumuta un caracter clandestin, jignitor pentru prestigiul României și primejdios pentru siguranța lor, căci erau lăsate la discreția schimbărilor politice și a bunului plac.

Poziția aceasta de inferioritate, a școlilor noastre, funcționarea lor aparent clandestină și condiționată de gradul de toleranță din partea guvernelor elene succesive, nu numai că au provocat, pe drept cuvânt, disprețul populației grecești, căci lipsa lor de temei legal le făcea suspecte, dar au constituit, în același timp, motivele fricțiunilor și desagregării lăuntrice, fapt care le-a subminat întotdeauna misiunea culturală.

8. În cursul actualului război, deși Grecia se află sub ocupație inamică, școlile noastre din această țară au continuat să respecte dispozițiunile autorităților elene, în vigoare înainte de anul 1940.

Astfel:

a. Limba greacă, istoria Greciei și geografia Greciei, s-au predat, tot timpul, în același număr de ore, ca și înainte de război iar la unele dintre școli aceste ore au fost chiar majorate.

b. Funcționarii greci, fie impuși de autoritățile locale, fie angajați benevol, înainte de anul 1940, au fost păstrați la posturile respective, bucurându-se de modul de salarizare și alimentare aplicat funcționarilor români.

c. Nu s-a numit un număr mai mare de profesori din țară, decât cel admis de autoritățile grecești înainte de război.

d. La cursurile de vară, ținute pentru perfecționarea învățătorilor, în anul 1943, la Salonic, limba greacă, istoria Greciei și geografia Greciei s-au făcut pe picior de egalitate cu limba română, istoria românilor și geografia României. În schimb, au fost excluse lecțiile de limba italiană și limba germană, spre a nu jigni poporul grec, aflat sub ocupație italo-germană.

e. Când o mână de localnici particulari au încercat să înjghebeze un corp de voluntari în slujba Germanilor, în vara anului 1944, conducătorii școlilor românești s-au opus categoric acestei acțiuni, din care cauză au fost urmăriți și abia au scăpat de moarte.

9. Cu toată această atitudine loială față de populația greacă și față de dispozițiunile autorităților elene dinainte de anul 1940, în luna februarie 1946, Guvernul Elen a dispus închiderea școlilor, sechestrarea arhivelor, imobilelor și mobilierului lor, expulzarea profesorilor supuși români și urmărirea mai multor funcționari români de cetățenie greacă, dintre cari, cei mai mulți nu au nicio vină.

Aceste măsuri nejustificate au fost luate în urma unor intrigi și răzbunări locale personale, încurajate de caracterul clandestin și suspect, în care noi am admis să funcționeze școlile în cauză, iar Guvernul Elen a procedat cu atât mai ușor în acest fel, cu cât nu era legat de niciun act oficial relativ la școlile noastre.

Suntem, astfel, în jalnica alternativă fie de a trage la răspundere spiritul fostului Președinte de Consiliu Grec, E. Venezelos, pentru că asigurările verbale date de el Ministrului nostru Langa-Rășcanu nu au fost respectate de succesorii săi, fie de a constata cu durere că Guvernelor noastre din trecut le-a lipsit simțul prevederii iar diplomația românească s-a dovedit a fi, în cel mai bun caz greșit orientată.

Prin incompetența și superficialitatea reprezentanților noștri autorizați, de până acum, ne găsim în situația paradoxală că, permițând școlilor românești din Grecia, să funcționeze în condițiuni de suspiciune și clandestinism, am cauzat suferințe nemeritate populației românești locale pașnice și ne-am compromis demnitatea națională cheltuind pentru aceasta sume importante, an de an, timp de atâtea decenii.

Menționăm că, intuind complexul de inferioritate al instituțiilor noastre școlare, provocat de noi înșine, câțiva români localnici fără sentimente românești, dar animați de interese particulare, au speculat această situație, mizând existența școlilor în afaceri comerciale, atât în trecut, cât, mai ales, în cursul recentului război, fie față de autoritățile românești, fie față de cele grecești, fie cu germanii, fie cu italienii, ceea ce ne-a agravat poziția culturală în Grecia.

Marea majoritate a Românilor Macedoneni, însă, a refuzat a colabora cu acești aventurieri, lipsiți de orice scrupul și nu are nimic comun cu acțiunile lor.

10. În luna februarie 1946, am avut, în Grecia, 25 de școli primare (anexa 9) și 4 școli secundare (anexa 10), multe dintre localitățile respective fiind, însă, distruse de represaliile armatelor de ocupație.

Concluzii: Atât pentru reabilitarea demnității noastre naționale, cât și pentru dreapta și bărbăteasca ocrotire a școlilor românești din Grecia, în viitor, propunem a se încheia, cât mai curând cu putință și îndată ce împrejurările internaționale vor permite, o convenție culturală bilaterală cu Grecia, în care să se legalizeze existența școlilor noastre din această țară, în virtutea principiului de reciprocitate.

Numai procedând așa, vom redobândi stima Poporului Grec, de care ne leagă o veche tradiție de amicitie și vom asigura o reală prosperitate școlilor noastre, ferindu-le, totodată, de capriciile vâtorilor politice.

Dar, în acest scop, se cuvine a fi aleși reprezentanți serioși, competenți și profund cunoscători ai problemei.

București 1 iulie 1946

Inspector General,
David Blidariu

2. RAPORT CĂTRE MINISTRUL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI PRIVIND SITUAȚIA LOCALURILOR ȘCOLARE ROMÂNEȘTI DIN GRECIA

În conformitate cu Ordinul Ministerului Învățământului nr. 66540/1963, cu privire la situația unor localuri de școli române din Grecia, vă aduc la cunoștință următoarele, în calitate de fost inspector general al acestor școli până în 24 septembrie 1947.

Fostele școli române din Grecia, de la data înființării lor – cu aproape 100 de ani în urmă – și până la data închiderii – ianuarie 1946 – funcționau, în general, în localuri închiriate sau aparținând comunităților aromâne locale. Chiriile erau acoperite din subvențiile prevăzute în bugetul Ministerului Învățământului din București fie direct pe numele școlilor secundare, fie pe numele Adiminstrației școlilor române din Salonic pentru școlile primare.

Învățământul nostru din Grecia dezvoltându-se, însă, treptat, s-a simțit nevoia unor localuri corespunzătoare din punct de vedere al desfășurării procesului de învățământ și mai reprezentative în ce privește prestigiul culturii românești în afara hotarelor țării. Astfel, s-a trecut la achiziționarea de localuri proprii, îndeosebi în centrele mai populate și cu o îndelungată tradiție școlară românească, localuri ce au fost amenajate și utilizate potrivit sarcinilor didactice de îndeplinit.

Asemenea proprietăți ale statului român avem la Salonic, la Ianina și la Veria, achiziționate de Ministerul Învățământului din București, prin organele Ministerului Afacerilor Externe cu sediul în Grecia.

Dintr-o inexplicabilă slăbiciune a diplomației noastre din epoca respectivă, în loc ca aceste proprietăți să fie transcrise pe numele statului român, s-a recurs la calea mai comodă de a se întocmi actele de vânzare-cumpărare pe numele unor particulari localnici, funcționari ai Ministerului Învățământului din București, dar de cetățenie greacă.

Drept măsură de garanție, li se luau acestor proprietari fictivi declarații scrise, în sensul că imobilele respective aparțin, de fapt, statului român.

În referire la aceste proprietăți, dau următoarele precizări:

1. În orașul Salonic din Macedonia, pe str. Miaulis nr. 36, avem un local compus din demisor, parter și etaj, cu o suprafață construită de aproximativ 1000 mp, localul la care se referă Ministerul Finanțelor cu adresa nr. 066540/1963, în care a funcționat „Școala Comercială Superioară a României”. Acest imobil cuprinde săli de clasă cu o capacitate de 200 locuri, dormitoare pentru 120 elevi interni, piese pentru o cantină școlară corespunzătoare, laborator, birouri și o curte de aproximativ 1300 mp. Este construit din materiale rezistente, are instalație electrică, de apă și de calorifer.

În 1945, la plecarea mea din Grecia, era în perfectă stare de funcționare. Menționez că nu a fost câtuși de puțin avariat de populația Saloncului după 23 august 1944, când s-a prăbușit frontul hitlerist în regiunea Peninsulei Balcanice, mulțumită vigilentei personalului nostru didactic care a dus tratative încununare de un deplin succes cu conducătorii răsculaților.

La prețurile actuale din R. P. R. (Republica Populară Română, n.n.), valoarea acestui imobil se apreciază la aproximativ 4 milioane lei.

Proprietarul fictiv al localului a fost Dr. Constantin Dan, profesor-medic la școala comercială din Salonic, de cetățenie greacă, decedat în anul 1943.

Pentru o documentare mai completă, în afară de acest local, menționez și celelalte imobile școlare, proprietăți ale Statului Român în Grecia:

2. În orașul Ianina din Epir, pe str. M. Angelo, nr. 43, avem un imobil compus din 2 corpuri cu parter și etaj, în care a funcționat fostul „Gimnaziu român”. Unul dintre corpuri, mai vechi, dar renovat radical în anii 1935 și 1936, cuprinde 4 săli de clasă, un hol, birouri și internat pentru 40 elevi. Al doilea corp, construit între anii 1936-1939, cuprinde o sală de festivități, un amfiteatru, internat pentru 45 de elevi și piese pentru o cantină școlară cu o capacitate de 90 de locuri. Ambele corpuri au instalație electrică și de apă, o suprafață construită de aproximativ 650 mp și o curte școlară de aproximativ 2000 mp. Sunt construite din materiale rezistente, cel mai nou din piatră cioplită, marmură și beton armat, iar în 1945, când am părăsit Grecia pentru a mă înapoia în țară, erau în perfectă stare de funcționare. Menționez că aceste localuri nu au suferit nicio avarie în timpul războiului. La prețurile actuale din R. P. R., valoarea acestui imobil se apreciază la aproximativ 3 milioane lei.

Proprietarul fictiv al acestui local a fost Aristide Milla, profesor pensionar al gimnaziului, de cetățenie greacă. Aristide Milla fiind înaintat în vârstă și bolnav, între anii 1935-1939, perioadă în care am fost directorul gimnaziului, am purtat corespondență cu Legația noastră din Atena, insistând să se facă demersurile convenite pentru trecerea proprietății pe numele Statului român. Acesta, spre a nu mai fi legată de soarta bunurilor românești din Grecia de existența fizică a unor persoane particulare.

Cu toate stăruințele mele, am aflat, în cursul anului școlar 1938/1939, că proprietatea fictivă a fost trecută de pe numele prof. Pensionar Aristide Milla tot pe numele Dr. C. Dan din Salonic, care, după cum am arătat mai sus, a decedat în anul 1943.

3. La Veria, avem două corpuri de clădiri în care funcționau școala primară din această localitate, cu săli de clasă pentru 500 elevi, o suprafață construită de aproximativ 400 mp. și curți școlare de circa 2500 mp. În 1945, se aflau în perfectă stare de funcționare și nu au avut de suferit de pe urma războiului. La prețurile actuale din R. P. R., valoarea

acestor localuri se apreciază la aproximativ 700.000 lei.

Numele proprietarului fictiv îmi scapă pentru moment.

Subliniez că actele de proprietate ale tuturor imobilelor școlare ale Statului român din Grecia, cât și declarațiile scrise ale proprietarilor fictivi, erau păstrate în arhiva fostului Consulat general al României din Salonic.

București, 15 VII 1963

Prof. David Blidariu

3. ANEXE LA RAPORTUL 1

Anexa nr. 1

ȘCOLI PRIMARE ROMÂNE DIN PENINSULA BALCANICĂ:

I. S E R B I A

a. Circumscripția Bitolia: 1. Bitolia școală de băieți, 2. Bitolia școală mixtă, 3. Bitolia școală de fete, 4. Bitolia grădiniță mixtă de copii, 5. Beala de Sus școală mixtă, 6. Crușova școală de băieți, 7. Crușova școală de fete, 8. Crușova școală mixtă, 9. Gopeș școală de băieți, 10. Gopeș școală de fete, 11. Iancovăț școală mixtă, 12. Magarova școală mixtă, 13. Moloviște școală de băieți, 14. Moloviște școală de fete, 15. Mijopole școală mixtă, 16. Ohrida școală mixtă, 17. Ohrida școală mixtă, 18. Perlepe școală mixtă, 19. Rezna școală mixtă, 20. Struga școală mixtă, 21. Târnova școală mixtă

b. Circumscripția Scopie (Uschiüb): 22. Cumanova școală mixtă, 23. Coceana școală mixtă, 24. Ghevgheli școală mixtă, 25. Huma școală mixtă, 26. Palanca școală mixtă, 27. Tetova școală mixtă, 28. Scopia școală mixtă, 29. Veles școală mixtă

II G R E C I A

a. Circumscripția Salonic: 1. Belcamen școală mixtă, 2. Cândrova școală mixtă, 3. Doliani școală de băieți, 4. Doliani școală de fete, 5. Fetița-Gramaticova școală mixtă, 6. Hrupiște școală de băieți, 7. Hrupiște școală de fete, 8. Lipoș școală mixtă, 9. Nevesca școală mixtă, 10. Paticina școală mixtă, 11. Păpădia școală mixtă, 12. Poroii școală mixtă, 13. Salonic școală mixtă, 14. Vodena școală mixtă, 15. Veria-Selia școală de băieți, 16. Veria-Selia școală de fete, 17. Veria-Xirolivad școală mixtă, 18. Vlaho-Clisura școală mixtă

b. Circumscripția Meglenia: 19. Birislav școală mixtă, 20. Cupa școală mixtă, 21. Livezi școală de băieți, 22. Livezi școală de fete, 23. Luminița școală mixtă, 24. Lugunța școală mixtă, 25. Oșani școală mixtă

c. Circumscripția Grebena: 26. Grebena-Avdela școală mixtă, 27. Damaș-Avdela școală mixtă, 28. Grebena-Penvole școală mixtă, 29. Perivole școală de băieți, 30. Perivole școală de fete, 31. Perivole școală mixtă, 32. Pretori școală mixtă, 33. Vlahoiani-Samarina școală mixtă, 34. Samarina școală mixtă, 35. Turia școală de băieți, 36. Turia școală de fete

d. Circumscripția Ianina: 37. Băiasa școală de băieți, 38. Băiasa școală de fete, 39. Breaza școală mixtă, 40. Cerneși școală mixtă, 41. Ianina școală mixtă, 42. Mețova școală mixtă, 43. Paliohori școală mixtă

III ALBANIA

a. Circumscripția Corița: 1. Corița școală de băieți, 2. Corița școală de fete, 3. Pleasa școală de băieți, 4. Pleasa școală de fete, 5. Moscopole școală de băieți, 6. Moscopole școală de fete, 7. Lânca școală mixtă, 8. Nicia școală mixtă, 9. Biscuchi școală mixtă, 10. Sipsca școală mixtă

b. Circumscripția Berat: 11. Berat școală de băieți, 12. Berat școală de fete, 13. Elbasant școală de băieți, 14. Elbasan școală de fete, 15. Ferica școală mixtă, 16. Grabova școală de băieți, 17. Grabova școală de fete, 18. Lușnia-Cărbunare școală mixtă

IV BULGARIA

1. Sofia școală mixtă, cu secție comercială pentru băieți și de lucru pentru fete, 2. Giurmaia de Sus școală mixtă

RECAPITULARE:

1. Serbia	21 localități = 29 școli primare
2. Grecia	25 localități = 43 școli primare
3. Albania	12 localități = 18 școli primare
4. Bulgaria	2 localități = 2 școli primare
Total	<u>70 localități</u> <u>92 școli primare</u>

ȘCOLI SECUNDARE DIN PENSINSULA BALCANICĂ:

I SERBIA: 1. Bitolia Liceu de băieți, 2. Bitolia școală normală profesională de fete

II GRECIA: 1. Salonic școală comercială superioară, 2. Ianina școală comercială

III ALBANIA: 1. Berat gimnaziu

IV BULGARIA: 1. Sofia secție comercială pentru băieți și de lucru pe lângă școala primară

RECAPITULARE:

1. Serbia: 2 școli
2. Grecia: 2 școli
3. Albania: 1 școală
4. Bulgaria: 1 școală

Total: 6 școli, 5 localități

Anexa nr. 2

Son Excellence Monsieur E. Veniselos, Président du Conseil des Ministre de Grèce, Premier D'Loqué du Gouvernement Royal Hellénique à la Conférence de Bucarest.

Bucarest, le 23 Juillet (5 Août 1913)

Monsieur le Président du Conseil,

Ainsi qu'il a été convenu au cours de nos pourparleurs, j'ai l'honneur de prier Votre Excellence de vouloir bien me confirmer, en reponse a la présente note, que:

Le Grèce consent à donner l'autonomie aux écoles et aux églises des Koutzo-Valaque se trouvant dans les futures possessions grecques et à permettre la création d'un Episcopat pour ces mêmes Koutzo – Valaques, avec la faculté pour le Gouvernement Roumain de subvention sous la surveillance au Gouvernement Hellénique, les dites institution culturelles présentes et à venir.

Veillez agréer

(Signé) T. Maioresco

Son Excellence Monsieur T. Maioresco, Président du Conseil des Ministre. Ministre des Affaires Etrangères de Roumanie.

Bucarest, le 23

Juillet (5 Août) 1913

Monsieur le Président du Conseil,

En réponse à la note, en date de ce jour, que Votre Excellence a bien voulu me remettre, j'ai l'honneur de confirmer à Votre Excellence que:

La Grèce consent à donner l'autonomie aux écoles et aux églises des Koutzo-Valaques se trouvant dans les futures possession grecques et à permettre la création d'un Episcopat pour ces mêmes Koutzo-Valaques, avec la faculté pour le Gouvernement Roumain de subvention sous la surveillance du Gouvernement Hellénique, les dites institution presentes et à venir.

Veillez agréer,

(Signé:) E. K. Veniselos

Anexa nr. 3

Tratatul de la Sevres din 10 august 1920 între Marea Britanie, Franța, Italia, Japonia și Grecia cu privire la minorități.

Art. 8

Supușii („ressortissants”) greci aparținând unor minorități etnice de religie sau de limbă, se vor bucura de același tratament și de aceleași garanții în drept și în fapt, ca și ceilalți supuși greci. Ei vor avea, în special, un drept egal de a înființa, a conduce și a controla, pe spesele lor, instituțiuni de binefacere, religioase sau sociale, școli și alte stabilimente de educație, cu dreptu de a întrebuința limba lor proprie și de a exercita liber religiunea lor.

Art. 9

În materie de învățământ public, guvernul grec va acorda în orașele și districtele unde locuiește o proporție considerabilă de supuși (ressortissants) greci de altă limbă decât cea greacă, înlesniri menite a asigura ca, în școlile primare, copiii acelor supuși (ressortissants) greci, vor fi instruiți în propria lor limbă. Această stipulațiune nu va împiedica Guvernul grec de a face obligatorie predarea limbii greci în zisele școale.

În orașele și districtele unde locuiește o proporție considerabilă de supuși (ressortissants) aparținând unor minorități etnice de religie sau de limbă, aceste minorități își vor vedea asigurate o parte echitabilă în beneficiul și în afectarea sumelor ce ar putea fi atribuite din fondurile publice, prin bugetul Statului, prin bugetele primăriile sau alte bugete, în scop de educație, de religie sau de binefacere.

Dispozițiunile prezentului articol nu sunt aplicabile decât pe teritoriile dobândite de Grecia după 1 Ianuarie 1913.

Art. 12

Grecia convine de a acorda, sub controlul Statului Grec, comunităților de Valahi din Pind, autonomia locală în ceea ce privește chestiunile religioase, de binefacere sau școlare.

Anexa nr. 4

PROTOCOL

(Traducțiune)

Procedând la semnarea convențiunei de comerț, cu data de azi, între România și Grecia, subsemanții, Plenipotențiarilor ai celor două Puteri au convenit cele ce urmează:

Bisericile eline, cuprinse în lista anexată la prezentul Protocol și care funcționează actualmente în România, după propriile lor acte de fundațiune, vor fi considerate în mod definitiv ca persoane morale (juridice) și vor continua să funcționeze precum școlile ce

depind de dânsese, conformându-se legilor și regulamentelor Regatului României.

Totuși, ele nu vor putea pe viitor să dobândească alte bunuri decât conformându-se legilor și regulamentelor Regatului României.

Ele nu vor putea dobândi imobile rurale.

Drept care, Plenipotențiarilor respectivi au încheiat și semnat Protocolul de față și au pus pe dânsul sigiliile lor.

Făcut în dublu exemplar, la București, la nouăsprezece decembrie 1900 (stil vechi).

(Semnat) A. MARGHILOMAN
(L. S.)

(Semnat) G. A. ARGYROPULOS
(L. S.)

Anexa nr. 5

CONSILIUL JURIDIC
Sedința de la 8 iulie 1930
Nr. 135

A V I Z

Consiliul Juridic luând în cercetare pe baza rezoluțiunii D-lui Ministru din 18 iunie a. c., Adresa nr. 1034 a Legațiunii elene din 13 iunie 1930 emite următorul aviz:

Prin proiectul de protocol prezentat de Legațiunea elenă nu se face pe o parte decât a se întări drepturile definitiv recunoscute bisericilor și școlilor grecești din țară prin protocolul convențiunii comerciale cu Grecia din 19 decembrie 1900.

Acest drept câștigat pentru școlile și bisericile grecești aveau o durată corespunzătoare convenției comerciale.

Odată denunțată convențiunea cade și protocolul său final.

Cu ocaziunea negocierilor unei noi convențiuni le s-ar putea recunoaște din nou aceste drepturi bineînțelele însă că va fi locul a se cere un tratament egal și pentru bisericile și școlile românești din Grecia.

De asemenea, lista bisericilor și școlilor poate fi completată cu acele din Brașov și Bazargic întrucât nu este niciun motiv ca acestora care nu erau pe teritoriul român în 1900, să nu li se acorde aceleași drepturi ca și celorlalte.

Dar trebuie să atragem atențiunea că în proiectul de protocol se adaugă ceva cu totul nou relativ la funcționarea școlilor și recrutarea profesorilor, acest lucru nu are absolut nicio legătură cu convențiunea comercială ce se tratează cu Grecia și nu are nici justificarea faptului că ar mai fi fost odată ca chestiunea personalității juridice și bisericilor și credem că nu poate fi admisă, mai ales că această chestiune ar trebui tratată bilateral avându-se în vedere interesele școalelor românești din Grecia.

În tot cazul Consiliul Juridic crede că trebuie luat asupra acestei chestiuni și avizul

Ministerului Instrucțiunii Publice.

Anexa nr. 6

PROTOCOL RELATIV LA BISERICILE ȘI ȘCOLILE GRECEȘTI ÎN ROMÂNIA

Subsemnații plenipotențiar ai ambelor Puteri după ce și-au comunicat Deplinele lor Puteri, găsite în bună și cuvenită formă, autorizându-i să semneze prezentul Protocol, au convenit asupra celor ce curmează:

Bisericile grecești cuprinse în lista anexată la prezentul Protocol și cari funcționează actualmente în România, în conformitate cu propriile lor acte de fundațiune, vor fi considerate în mod definitiv ca persoane morale (juridice) și vor continua să funcționeze ca și școlile cari depind de ele, conformându-se legilor și regulamentelor Regatului României.

Totuși, ele nu vor putea dobândi în viitor alte bunuri decât conformându-se legilor și regulamentelor Regatului României.

Ele nu vor putea dobândi imobile rurale.

Școalele menționate mai sus, inclusiv aceea a Comunității grecești din București, ai căror directori, supuși greci, sunt numiți de către comunitățile respective, vor avea libertatea de a stabili propriile lor programe școlare și vor putea angaja, pentru a putea completa personalul lor didactic, profesori de naționalitate fie greacă, fie română, profesorii de naționalitate greacă care ar fi angajați, urmând a se putea instala în mod liber și a locui în România, atât timp cât va dura angajamentul lor.

Este bine înțeles că școlile grecești nu vor fi frecventate decât de copii supuși greci.

Prezentul Protocol va fi ratificat și ratificările lui vor schimba la București cât de curând posibil. El va intra în vigoare în același timp cu Convențiunea de Comerț și Navigațiune și Convențiunea de Stabilire, semnate la aceeași dată.

Data către Plenipotențiarilor respectivi au dresat și semnat prezentul Protocol, punând sigiliile lor.

Făcut în București, în două exemplare, la 11 aug. 1931.

ss N. Iorga

ss C. Collas

Anexa nr. 7

MINISTERUL DE EXTERNE

București 14 mai 1931

Domnule Președinte al Consiliului,

Am onoarea a Vă face cunoscut, pe baza unui raport din 2 mai a.c., al Legațiunii noastre din Atena că Dl. Venizelor, Președintele Consiliului grec, vorbind de protocolul școalelor și bisericilor elene din România și de școalele românești din Macedonia, a făcut următoarea declarațiune D-lui Ministru Langa-Rășcanu.

„Școalele române din Grecia să nu aibă nici o teamă. Nimeni nu se va atinge de ele, - dovadă că în noua lege privitoare la școalele primare străine, acele românești nu au fost cuprinse.”

Nu avem decât a ne lăuda de minoritatea română din Elada. E minoritatea cea mai pacinică, mai muncitoare și mai credincioasă.

Primiți, Vă rog, Domnule Președinte al Consiliului, asigurarea prea înaltei mele considerațiuni.

Ministru
ss M. Arion

Director
ss Al. Cretțianu

Excelenței Sale
D-lui N. Iorga Președinte al Consiliului de Miniștri
Ministru al Instrucțiunii Publice și al Cultelor

Anexa nr. 8

Școlile primare românești ce le-am avut în Grecia, în luna Februarie 1946:

1. Salonic școală primară mixtă; 2. Grebena școală primară mixtă; 3. Ianina școală primară mixtă; 4. Veria școală primară de băieți; 5. Veria școală primară de fete; 6. Vodena școală primară mixtă; 7. Doliani școală primară mixtă (Selea); 8. Nevesca școală primară mixtă; 9. Vlaho-Clisura școală primară mixtă; 10. Belcamen școală primară mixtă; 11. Hrupiște școală primară mixtă; 12. Gramaticova școală primară mixtă; 13. Fetița școală primară mixtă; 14. Cândrova școală primară mixtă; 15. Patricina școală primară mixtă; 16. Livezi școală primară mixtă; 17. Cupa școală primară mixtă (Oșani); 18. Băiasa școală primară mixtă; 19. Breaza școală primară mixtă; 20. Turia școală primară mixtă; 21. Perivoli școală primară mixtă; 22. Pretori școală primară mixtă; 23. Vlahoiani-Samarina școală primară mixtă; 24. Damași-Avela școală primară mixtă; 25. Poroși școală primară mixtă

Școli secundare românești ce le-am avut în Grecia, în luna Februarie 1946:

Salonic; liceu comercial de băieți; 2. Salonic, școală profesională de fete; 3. Grebena liceul teoretic de băieți; 4. Ianina, gimnaziu mixt.

QUELQUES ASPECTS DE L'ENSEIGNEMENT ROUMAIN DANS LA PENINSULE BALKANIQUE (1864 – 1946)

(Résumé)

Mots clés: documents officiels, écoles roumaines, l'Etat roumain, langue maternelle, Grèce

Dans l'ouvrage, ayant à la base les données recueillies et les documents officiels rédigés par le professeur David Blidariu à l'époque où il a fonctionné comme professeur, directeur et inspecteur général des écoles roumaines dans la Péninsule Balkanique, nous présentons l'intérêt manifesté par les autorités du Royaume de Roumanie pour le soutien matériel, financier et législatif de l'enseignement roumain dans les Balkans, en comparant ces textes avec la manière dont l'Etat roumain après 1989 considère et traite la question fondamentale - l'enseignement dans la langue maternelle - des Roumains se trouvant au-delà des frontières du pays.